

אתנוסטורי: לכתוב עם דמעות בעיניים

הגר חגי' ברנר*

בשבעה באוקטובר נכנסנו להלם ההווה נוכח טבח אכזרי של ארגון החמאס ביישובי הדרום, שבו נרצחו 1,145 גברים, נשים וילדים, נוסף על חטיפתם של 243 אנשים; טבח שהוביל לתגובה קשה ולמלחמה עקובה מדם בעזה. הימים הראשונים היו ימים סוערים, עמומים, מטושטשים. גם אני, כמו רבים, בהיתי בשידורי הזוועות, אך ללא כל יכולת לעבד אותן למילים. כך, למרות היותי אנתרופולוגית הנרתמת באופן מיידי בעיתות משבר למחקר, מהרהרת על נקודות זמן אלו, מצאתי עצמי מרוקנת מכוח להוציא את הפנקס מהכיס ולצאת לשדה.

בימים הראשונים הייתי כסהרורית. כלפי חוץ שידרתי שלמרות הכול אני לא מתפרקת. בתי הספר נסגרו, ואני נותרתי עם שלושת ילדיי הקטנים בבית ונאלצתי לשים את המחשבות והכאב בצד, עד כמה שניתן. לעיתים בבקרים, כשהבית היה שקט, יכולתי לדמיין ששבעה באוקטובר לא קרה. הנה כולם יקומו וילכו ילד ילד ל"זומו". אבל אז, דווקא אז, עם לגימת קפה אחת או קול השכמה של מסוק שחוצה את השמים בדרכו לפינוי פצועים או העברת חיילים, או השד יודע מה, דווקא אז, הרגשתי שהמילים מתערבבות בחלל של מעלה ולא מוכנות לרדת לחלל של מטה. הרגשתי צורך עז לאסוף את כל הידיעות, החדשות, המילים בעיתון, המודעות על העצים, הסיפורים שבעל פה וכל מה שנחשפתי לו במהלך היום, לכדי סיפור. בהחלטה של ייאוש וצורך במרחב כתיבה, כחלק מהניסיון התמידי שלי להבין את המקום של האנתרופולוגיה בימי משבר, ממש כפי שעשיתי בימי המחאה, הקורונה וההפגנות של 2023. כך נפתחה קבוצה של אנתרופולוגיות. נפגשנו בזום בימי רביעי בערב. במהלך המפגשים הנחיתי כתיבה פואטית על אירועים מהמציאות הכואבת סביבנו, מתוך רצון לחדד את המפגש שבין המציאות לבדיה במחקר האנתרופולוגי. במפגש הזה ביקשתי ליצור "מרחב פואטי" שיאפשר לדבר על הכאב והשבר שנוצר, אך גם לתת ביטוי לכאב הדיסציפלינרי שלנו נוכח תחושת הנטישה של העולם האקדמי וחוסר היכולת לראות את מורכבות החיים בישראל. במרחב הזה הצעתי תרגילי כתיבה. המטרה הייתה שכל אחת תכתוב טקסטים סביב תמות שמעניינות אותה וקשורות לאירועי הטבח והמלחמה. יצרנו מרחב אתנו־אנליטי משלנו. אי של שפיות במציאות שנראה כי איבדה אחיזה, שנשמטה מתחת לרגלינו הכבדות שנדרשו לסחוב את מחשבות החורבן הקיומי שחווינו. הסדנה הייתה המשך לכלי שפיתחתי במחקרים קודמים שלי באירועי משבר (חגי' ברנר, 2018), כפי שמוצג במאמר באסופה זו. אך בשונה מהאתנוגרפיה הבהולה, כלי זה נועד לבחון את האירוע דרך הרחקתו ומסגורו כסיפור בדיה. למתודה זו קראתי אתנוסטורי, כלומר כתיבת אתנוגרפיה דרך סיפור. האתנוסטורי הינו כלי מתודולוגי שפיתחתי לחקר משברים ואסונות – אסון טבע, משבר לאומי, ביטחוני או אחר, והחוקרת היא חלק ממנו. זהו כלי המאפשר לחוקרת לבחון אירוע קשה שלא תמיד ניתן לפרשנות מיידי או למחקר במתודה המקובלת בשל כובד האירועים ולעיתים אף בשל הסכנה הכרוכה בהם. כלי זה הוא חלק מתחום האנתרופולוגיה הספרותית, שבוחנת את חקירת התפקיד שממלאת הספרות בחיי החברה והפרט הפועל בה. נוסף על כך היא שואלת: איזה תפקיד ממלאת הכתיבה בתהליכי צבירת ידע אנתרופולוגי? כיצד

*הגר חגי' ברנר, הפקולטה למדעי החברה והרוח, הקריה האקדמית אונג.

נוצרים טקסטים אנתרופולוגיים? האם אלו טקסטים שניתן לראותם כחלק מהזאנר הספרותי? מהו המייצג ומה המיוצג? (Rapport, 2018).

כשהתחלתי לעבוד על מתודה שכותבת טקסטים באירועי משבר חשבתי על הסיפור שרוצה להיות מסופר – כיצד אפשר לבחון אותו ומה הוא יהיה עבורנו, חוקרים וחוקרות אנתרופולוגיות. המטרה המוגדרת – הרחקת האירוע וקטיבה עליו כבדיה – מאפשרת להרחיק את המציאות, אך גם להבדיל את הבדיה מהאירוע עצמו. כלי זה סייע לי לחזור לשדה המחקר ולראות אותו שוב בבהירות.

באפילוג זה ארצה להציג סיפור שכתבתי בסדנה המשותפת סביב רצף של ידיעות על ניצולי הנובה ועל סיפורי רקע לסיפורים אלו. הסיפור הוא ניסיון ליצור פסיפס עדין למורכבות של החיים בחברה הישראלית ובימי אסון ומלחמה, על ההיבטים של אחוות גברים, רעות, משפחה, צבא ועוד.